

Het verschijnen van het Meerjarenplan Bosbouw is een bijzondere gebeurtenis. Uiteraard zijn in andere landen, vooral in Europa, vaker beleidsplannen voor de bosbouw ontwikkeld; maar die beperkten zich tot slechts enkele aspecten van de bosbouw of bleven binnenskamers, zodat van aanbidding aan een volksvertegenwoordiging geen sprake was. Het is in de politiek immers bepaald niet alledaags dat een zo concreet beleidsvoornemen met een reikwijdte van vele tientallen jaren ter discussie komt. Daar is wel politieke moed voor nodig.

De bosbouw in Nederland moge economisch gezien niet de belangrijkste vorm van bodemgebruik zijn, via grondstofvoorziening en daarmee samenhangende werkgelegenheid staan er grote belangen op het spel. Bovendien vervult het bos behalve economische ook andere essentiële functies in onze samenleving. Daarmee is tegelijk aangeduid dat een bosbeleidsplan in onze moderne samenleving een bijzonder complexe aangelegenheid is. Meer of minder schijnbare tegenstellingen aan samenlevingswensen moeten tot een werkbaar geheel worden samengevoegd met als doel de instandhouding, ontwikkeling en zelfs uitbreiding van een veelzijdig functionerend bosareaal, gedragen door brede lagen van de samenleving. Ongeacht wat er mogelijk nog in het beleidsvoornemen wordt gewijzigd of aangevuld: wij spreken graag onze waardering uit voor de politiek verantwoordelijke Minister en zijn medewerkers, die het plan in discussie brachten.

Het Meerjarenplan Bosbouw verkeert thans in het stadium van inspraak, dat nog gevolgd wordt door bestuurlijk overleg en advisering. Daarna zal, wellicht nog in 1985, het regeringsstandpunt worden bepaald. In 1975 verscheen de Oriënteringsnota op de Derde Nota Ruimtelijke Ordening, en in 1977 de Structuurvisie op het Bos en de Bosbouw. Daarbij werd voor het eerst een meerjarenplan voor de bosbouw in het vooruitzicht gesteld. In het kader van de Derde Nota Ruimtelijke Ordening hebben inmiddels de Nota Landelijke Gebieden en de Structuurschema's Landinrichting, Natuur- en Landschapsbescherming, alsmede Openlucht recreatie de nodige procedures doorlopen, inmiddels aangevuld met het Beleidsvoornemen Houtvoorziening.

Al deze documenten zijn relevante beleidsstukken voor het Meerjarenplan Bosbouw. De laatste vormt als het ware een synthese en formuleert het concrete beleid voor de bosbouw. Zoals reeds eerder opgemerkt: een complexe aangelegenheid.

Inspraak in zo'n situatie is al evenmin eenvoudig. De grote waardering voor het gepubliceerde beleidsvoornemen wil immers niet zeggen, dat wijzigingen of aanvullingen niet nodig zouden kunnen zijn.

De redactie rekent het tot haar taak de meningsvorming hierover te bevorderen. Wij hebben gemeend dit het beste te kunnen doen door het verzamelen en publiceren van commentaren van een aantal prominenten in de Nederlandse bosbouw. Om dit – mede gezien de korte beschikbare termijn – te vergemakkelijken hebben wij vragen, deels van prikkelende aard, geformuleerd en aan de eerder genoemde personen voorgelegd. De resultaten hiervan vindt u in dit nummer in extenso weergegeven. Wij zijn degenen, die ons hun commentaar – ieder op eigen wijze – deden toekomen, zeer erkentelijk.

Het resultaat ligt voor u. Het is een bonte en boeiende reeks reacties, meningen, argumenten en suggesties, die zelfs voor de ingewijden soms verrassend zijn. Wij adviseren de lezer ook speciaal te letten op de antwoorden op de "open vraag" 16, omdat daarin enkele zaken aan de orde komen die niet in het keurslijf van de andere vragen pasten. Niet aangesneden is de vraag, op welke wijzen de haalbaarheid van de plannen beïnvloed wordt door het al of niet inpolderen van de Markerwaard.

Tevens is in dit nummer een artikel inzake het Meerjarenplan Bosbouw overgenomen uit het Landbouwkundig Tijdschrift. Dit artikel is uiteraard geen redactiestandpunt, maar lijkt wel geschikt om de meningsvorming te bevorderen op een andere wijze dan met de vragenlijst mogelijk is.

De redactie hoopt dat velen de wegen en middelen zullen vinden om de inspraak tot een succes te maken, dat wil zeggen: bij te dragen tot een zo sterk mogelijk bosbeleid voor de komende decennia.

De antwoorden van de respondenten zijn in het navolgende per vraag gerangschikt. Bij wijze van overzicht, en ook als een "inhoudsopgave" voor de komen-

de pagina's, volgt hier de lijst van vragen:

Vragen over het Meerjarenplan Bosbouw

1 Bossen zonder houtoogst zijn in Nederland niet nieuw. De beleidscategorie in het MJP is dat wel. Vindt u dat juist?

2 Volgens het MJP hebben de natuurbeschermingsorganisaties samen 35.000 ha bos (p. 31). Voorts moet er op 35.000 ha geen houtoogst meer plaatsvinden. Gesuggereerd wordt (p. 113) dat deze oppervlakte vooral bij natuurbeschermingsinstanties en de staat gevonden moeten worden. Vindt u dat juist?

3 Daarnaast is er (vóór 2030?) een uitbreiding van ook 35.000 ha duurzaam bos gepland door de staat en wordt (vóór 2000) een aanleg van ca. 15.000 ha productiebeplantingen door particulieren verwacht (p. 113). Vindt u dat een juiste taak en taakverdeling?

4 Volgens het MJP moeten de bossen met hoofdfunctie natuur (inclusief die zonder houtoogst) in de huidige planperiode, dus vóór 2000, in bestemmingsplannen vastgelegd zijn (p. 113). Acht u dit wijs?

5 Een alternatief zou kunnen zijn om eerst de bossen die de hoofdfunctie natuur (incl. geen houtoogst) reeds hebben, in de bestemmingsplannen vast te leggen, en via beheersplannen te komen tot vergroting van het areaal van dit type, wat dan later in de bestemmingsplannen vastgelegd moet worden. Wat vindt u daarvan?

6 Bosontwikkeling is een proces. Het MJP hanteert einddoelplanning. Zou procesplanning niet beter zijn, en vindt u dat het MJP daar genoeg mogelijkheden voor biedt?

7 Verwacht u dat de aanleg van bossen en andere beplantingen met hoofdfunctie productie (MJP: "productie-beplantingen") snel tot stand zal komen? Kunt u uw mening kort onderbouwen?

8 Acht u het in het MJP vermelde financiële en fiscale instrumentarium voor de realisering van de plannen tot 2000 in voldoende mate aanwezig voor alle onderdelen? (p. 151-153).

9 Is het beleid en het instrumentarium van het MJP voldoende toegesneden op de particuliere bosbouw, als er zoveel "vrijwillig" gedaan respectievelijk veranderd moet worden?

10 Oude bomen en douglas lijken extra gevoelig te zijn voor milieuverontreiniging. Toch ziet het MJP omloopverlenging en een verschuiving van groveden naar douglasspar als middelen voor een beter ecologisch en economisch functioneren van het bos. Dunkt u bijstelling nodig (p. 143-144)?

11 Komt de recreatie in het MJP goed aan zijn trekken?

12 Als wilddichtheden die de draagkracht van het bos te boven gaan uit recreatieve overwegingen ge-

wenst zijn, is het dan correct dat de daaruit voortvloeiende hogere kosten uit de jachtfunctie van het bos betaald moeten worden (p. 118)?

13 Is het vrijwel verdwijnen van het zuivere dennenbos landschappelijke winst?

14 Welke taak heeft de landschapsbouw bij het inpassen van 15.000 + 35.000 ha nieuwe bossen en 10.000 ha nieuwe wegbeplantingen (p. 115)?

15 Onderzoek, opleiding en training zijn niet in de beleidsvoornemens genoemd. Welke functies hebben zij in het kader van het MJP te vervullen?

16 Zijn er andere punten waarover u uw mening wilt geven?

De respondenten zijn, in alfabetische volgorde:

P. Gerbranda, rentmeester, Rentmeestersbureau van Schaik, Utrecht.

H. J. Heinsius, directeur inkoop, Parenco b.v., Renkum.

W. H. baron van Ittersum, rentmeester, coördinator van de Bosgroep Salland/Twente.

J. W. H. van der Krol, boseigenaar/houthandelaar, Bilt-hoven.

C. J. Leermakers, recreatiedeskundige ANWB, 's-Gravenhage.

H. K. M. Lygtmeijer, rentmeester Het Utrechts Landschap, De Bilt.

H. Luijpen, voorzitter Algemene Vereniging Inlands Hout, Putte (N.B.).

P. Nijhoff, Algemeen directeur, Stichting Natuur en Milieu, Utrecht.

L. Oldenkamp, coördinator Bosbouw, Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw "De Dorschkamp", Wageningen.

L. C. Smit, directeur 't Schoutenhuis b.v., Woudenberg.

F. J. Somsen, rentmeester Heidemij Nederland b.v., Amersfoort.

C. J. Stefels, Inspecteur Natuurmonumenten, directeur Nationaal Park De Hoge Veluwe, Oosterbeek.

B. van Vloten, boseigenaar, voorzitter Nederlandse Vereniging van Boseigenaren, Nunspeet.

Vraag 1 Bossen zonder houtoogst zijn in Nederland niet nieuw. De beleidscategorie in het MJP is dat wel. Vindt u dat juist?

Gerbranda

Bossen zonder houtoogst is een nieuwe beleidscategorie waarvan het categorische mij niet juist lijkt. Wanneer de bossen met accent op natuur in één beleidscategorie "Bossen met beperkte of zonder houtoogst" worden gevat, is aanpassing aan de in de praktijk blijvende mate van zinnigheid van het volledig achterwege laten van houtoogst mogelijk.

Van Ittersum

Ik vraag mij af of bossen zonder houtoogst een hogere natuurwaarde hebben dan bossen met een multi-functioneel karakter, waarbij de ecologische functie niet in het gedrang komt. Ik vraag mij af of bosbouw zonder houtoogst niet een luxe is, die onze maatschappij zich moreel gezien op grote schaal nauwelijks kan veroorloven. Een percentage van 11 (12,5% van het thans bestaande bos) acht ik hoog en lijkt mij strijdig met de onderaan op pag. 13 vermelde termijngebonden doelstelling van een in het algemeen gelijktijdig op dezelfde plaats vervullen van de aan het bos toegekende functies en het relatief beperkt zijn van het uitsluiten van één van de hoofdfuncties. Ik vraag mij voorts af of het beleidsvoornemen van 35.000 ha bos zonder houtoogst gedragen wordt door een grote groep in onze samenleving.

Van der Krol

In sommige bijzondere gevallen bij uitzondering verdeelbaar.

Leermakers

Ja, het maakt het bosgebeuren inzichtelijk, een noodzaak in deze tijd van vele belangenopties op de schaarse ruimte.

Lugtmeijer

In deze tijd waarin de mens verder van de natuur staat dan ooit en er dientengevolge uit onkunde de ene na de andere aanslag op onze natuurlijke omgeving wordt gepleegd, is een reactie te verwachten. Gek genoeg komt die reactie niet van de mensen die door hun werk betrokken zijn bij de natuur, zoals boeren en vissers, maar de reactie komt uit een betrekkelijk onverwachte hoek, de stedeling. De stedeling die door zijn indirecte relatie met de natuur vooral de etische en de esthetische aspecten van de natuur waardeert, heeft wereldwijd de aanzet gegeven voor een nieuwe "terug-naar-de-natuur" gedachte. In deze gedachte krijgt de mens de rol van toeschouwer toebedeeld: wel genieten van

de natuur maar er niet aankomen. Dit is een zeer onnatuurlijke zaak die de mens buiten het ecosysteem plaatst.

Dat de regering in het MJP een beleidscategorie wil maken van bossen zonder houtoogst, kan ik alleen maar zien als een straf, waarvan ik hoop dat die bij goed gedrag over een aantal jaren weer wordt opgeheven. In die zin kan ik de waarde ervan inzien.

Luijpen

Neen

Nijhoff

(Zie ook vraag 16)

De beleidscategorie "bossen met accent natuur, zonder houtoogst" heeft onze instemming. Of de omvang van deze categorie voldoende is om de bestaande natuurwaarden veilig te stellen hangt van diverse factoren af.

Smit

Het Meerjarenplan is ten onrechte geschreven met een onevenredige nadruk op het facet natuurbehoud. Hierdoor wordt ontkend dat de bosbouw betekent, een zodanig begeleiden van het bos, dat in de meeste gevallen toename van de houtproductie samengaat met een zo natuurlijk mogelijke bosontwikkeling. Het is onjuist de bossen te typeren door de termen: bossen met accent natuur, bossen waar accent natuur nevensgeschikt is, bossen waar accent natuur ondergeschikt is. Als accenten genoemd dienen te worden, dan ook bossen met accent houtproductie, enz.

Het is onjuist nu reeds aan een vastomlijnde oppervlakte bos het accent natuur te geven. Een beleidscategorie: bos zonder houtoogst, is kolder. In het globale kader van het MJP dient alleen aangegeven te worden die bossen waarvoor natuurbeheer prevaleert. Een percentage van ca. 11 te noemen is irreëel. Een verbod tot houtoogst, dat hieruit spreekt, is in strijd met de vrijwilligheid, ook voor natuurbeschermingsinstanties. Er worden volgens het MJP juist bosreservaten ingesteld, omdat nog moet blijken welke mogelijkheden en manieren er zijn om de natuurlijke processen te sturen.

Somsen

Door het beleidsmatig aanwijzen van grote oppervlakten bos zonder en met beperkte houtoogst, wordt het financiële draagvlak voor de bosinstandhouding en ontwikkeling belangrijk kleiner. Dit beleidsvoornemen staat dan ook op gespannen voet met een aantal andere beleidsuitgangspunten van de regering.

In de eerste plaats met de centrale doelstelling om het bosareaal onafhankelijk te maken van financiële bijdragen van de overheid en de instandhouding en ontwikkeling van het bos zoveel mogelijk uit de op-

brengrst van marktbare produkten te betalen.

Het achterwege laten van de houtoogst is ook in strijd met het uitgangspunt om de houtproduktie zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin op te voeren. Gelet op de potenties van oude, goed ontwikkelde produktieve bossen is het onaanvaardbaar dat juist in deze bossen relatief de grootste beknotting plaatsvindt. Het is ook niet raadzaam oogstbeperkingen in het bestaande bosareaal te realiseren alvorens de in het MJP gestelde houtproduktiedoelstelling van 1.9 miljoen m³ is gerealiseerd. Veruit het merendeel van deze produktieverhoging moet komen uit nieuw aan te leggen bos en produktiebeplantingen. Het valt niet te verwachten dat de bosuitbreiding op korte termijn zal plaatsvinden.

Daarnaast tast het aanwijzen door de overheid van bossen zonder houtoogst op ontoelaatbare wijze de beheersvrijheid aan van beseigenaren. Hiermee wordt ook diep ingegrepen in de bedrijfsvoering en zijn zeer nadelige financiële consequenties te verwachten voor bosbedrijven, waardoor de instandhouding gevaar loopt.

Nog allerminst is aangetoond dat de natuurwaarden door het achterwege laten van houtoogst worden ver groot. Integendeel de huidige natuurwaarden zijn de resultaten van het in het verleden gevoerde stabiele bosbeheer dat in ieder geval nooit eenzijdig gericht was op het bereiken van natuurwaarden. Het voortzetten van het gevoerde beheer – met houtoogst (!) – geeft de beste garanties voor het instandblijven van natuurwaarden.

Het door de overheid bestemmen van bossen zonder of met beperkte houtoogst is onjuist en dient dan ook achterwege te blijven, tenzij op geheel vrijwillige basis overeenstemming kan worden bereikt. Daar tegenover dienen dan wel langdurige garanties te staan voor een aanvullende financiële bijdrage voor de bedrijfsinstandhouding.

Stefels

Het is het eerste MJP dat verschijnt, dus waarom zou deze categorie dan niet mogen worden vermeld?

Van Vloten

(1 en 2) Bossen zonder houtoogst zijn in Nederland niet nieuw. Sommige eigenaren hebben inderdaad besloten geen hout te oogsten. Dat was of is hun eigen verkiezing; u stelt daartegenover de beleidscategorieën in het MJP en ik ga er vanuit dat u daarmee op een vriendelijke manier omschrijft het streven van het Meerjarenplan om:

- a vast te stellen dat in een bepaald aantal hectaren bos niet meer zal worden geoogst en
- b op selectieve manier de bossen aan te wijzen die onder a zullen vallen. Gelukkig wordt er aan toegevoegd dat de eigendomssituatie mede bepalend zal

zijn. Dat betekent dat particuliere en gemeentebossen uitsluitend op basis van vrijwilligheid bij het geven van accent natuur en het uitsluiten van oogst zullen worden betrokken.

Voor de Vereniging van Beseigenaren is een belangrijk uitgangspunt dat de beseigenaar binnen de toch al nauwe grenzen van nu onverkort zijn vrijheid behoudt bij het beheer van zijn bos.

In die opvatting past de stelling dat ook natuurbeschermingsorganisaties een eigen keuze doen.

Vraag 2 Volgens het MJP hebben de natuurbeschermingsorganisaties samen 35.000 ha bos (p. 31). Voorts moet er op 35.000 ha geen houtoogst meer plaatsvinden. Gesuggereerd wordt (p. 113) dat deze oppervlakte vooral bij natuurbeschermingsinstanties en de staat gevonden moeten worden. Vindt u dit juist?

Gerbranda

Op dit punt behoort vrijwilligheid voorop te staan. Ook anderen moeten indien zij dit wensen, bos met het accent natuur als onder 1 bedoeld, kunnen hebben. Overigens wanneer natuurbeschermingsinstanties en Staat niet staan te trappelen om deze categorie(ën) toegewezen te krijgen voor hun terreinen dan verliest het MJP wel aan geloofwaardigheid.

Van Ittersum

Ten aanzien van de suggestie dat de 35.000 ha bos in hoofdzaak bij NB-organisaties en de staat zou moeten worden gevonden, zou ik willen opmerken dat overeenkomstig hetgeen bovenaan op pag. 122 is gesteld ten aanzien van de algemene democratische optiek, niet alleen particulieren maar ook NB-organisaties de vrijheid moeten hebben om binnen hun doelstellingen een keuze te maken uit de verschillende bosdoeltypen. Juist de keuzevrijheid en de beheersvrijheid zoals die tot heden heeft bestaan, heeft geleid tot variatie in de verschillende bosbeelden van heden ten dage.

Van der Krol

Ja

Leermakers

Realistisch. Het ware wellicht wenselijk dat ook een aanzienlijk deel van het bos zonder houtoogst in bossen van particulieren kon worden gerealiseerd, maar te verwachten is dat dit maar incidenteel het geval kan zijn. Waarmee niet gezegd wil zijn dat natuurontwikkeling in bossen van particulieren geen reële kans kan hebben.

Lugtmeijer

Niet de eigendomssituatie, maar de actuele of potentiële kwaliteiten van een bos moeten bepalend zijn voor wel of geen houtoogst. Het beheer van deze gebieden behoort te gebeuren door particulieren of door aan hen verwante stichtingen of verenigingen. Het is een kwaad van deze tijd dat de overheid de burger zijn verantwoordelijkheid ontnemt. Nee, de overheid moet de kaders scheppen, zodat het voor de burger een uitdaging wordt een bosgebied met of zonder houtoogst te beheren.

Luijpen

Neen.

Nijhoff

Van belang is te onderkennen dat de particuliere nb-organisaties graag de vrijheid willen behouden om de doelstelling natuur- en landschapsbehoud zoveel mogelijk naar eigen inzichten te realiseren. Veelal zal deze intentie goed kunnen samengaan met de bestemming "bos zonder houtoogst". In bepaalde situaties zal echter een zekere mate van houtkap de voorkeur behouden, bijvoorbeeld om cultuurhistorische redenen. Van de Overheid (SBB) verwachten wij een substantiële bijdrage aan de categorie "bos zonder houtoogst".

Smit

Bosbouwkundig gezien is lokalisering van de 35.000 ha bos zonder houtoogst vooral bij natuurbeschermingsinstanties en de Staat fout. De opstanden van deze instanties bevatten voor meer dan de helft bos met een multifunctioneel karakter, terwijl zich onder hun bezittingen nog een aanzienlijke oppervlakte bos met een recent ontginningskarakter bevindt.

Politiek gezien moet bij hen wel het zwaartepunt liggen, gelet op de reden van "veiligstelling" en doelstelling van deze instanties.

Somsen

Dat de oppervlakte zonder houtoogst vooral bij natuurbeschermingsinstanties en de Staat moet worden gerealiseerd ligt voor de hand. Immers met name de natuurbescherming heeft met gemeenschapsgeld bossen aangekocht om deze "veilig te stellen" voor het verwezenlijken van natuurbehoudsdoelstellingen. Indien het echter niet mogelijk blijkt bij deze instanties voldoende oppervlakte zonder houtoogst onder te brengen, dient de Staat het resterende voor haar rekening te nemen.

Stefels

Neen, een ieder moet vrij zijn tot het kiezen van een doelstelling.

Vraag 3 Daarnaast is er (vóór 2030?) een uitbreiding van ook 35.000 ha duurzaam bos gepland door de staat en wordt (vóór 2000) een aanleg van ca. 15.000 ha produktiebeplantingen door particulieren verwacht (p. 113). Vindt u dit een juiste taak en taakverdeling?

Gerbranda

Aanpassing van de voorgestelde bosuitbreidingstaken aan de bevolkingsprognoses d.d. 20 september 1984 van het CBS acht ik onontkoombaar. De taakverdeling zal m.i. niet te realiseren zijn (zie vraag 7).

Van Ittersum

Bij aanleg van bos door particulieren spelen in hoge mate rendementsoverwegingen een rol. Wanneer het uitzicht op een redelijk rendement er niet is, zal er slechts weinig bos worden aangelegd door particulieren.

Leermakers

De taakstelling is ten zeerste noodzakelijk. Al was het alleen maar om de Randstadbewoner in de toekomst een aantrekkelijker recreatieomgeving te kunnen bieden. Het is te hopen dat de 1500 ha door particulieren ook daadwerkelijk gerealiseerd zullen worden. Een aantrekkelijke investeringssubsidie zal daartoe stellig noodzakelijk zijn, zeker in de beginfase van het plan.

Lugtmeijer

Nee, pertinente denkfout! Alleen al met grondverwerking is een waanzinnig bedrag gemoeid. Maak het voor particulieren aantrekkelijk om duurzame bossen aan te leggen en laat de overheid op nog niet bebouwde industrie- en stadsuitbreidingsterreinen tijdelijke beplantingen aanleggen.

Luijpen

Neen.

Nijhoff

Tegen bosaanleg en produktieteelten met korte omlooptijden bestaat bij ons in principe geen bezwaar. Uiteraard zullen deze op een weloverwogen manier in het landschap moeten worden ingepast. Situering in weidevogelgebieden of terreinen die om hun botanische samenstelling of hun landschappelijke openheid de moeite waard zijn stuit bij ons op bezwaren. Eenzelfde voorbehoud geldt ook voor de beplanting van wegbermen e.d.

Smit

Vergeleken dienen te worden ca. 20.000 ha duurzaam nieuw bos met 15.000 ha produktiebeplantingen, beide

groepen te realiseren voor het jaar 2000. Voor duurzaam nieuw bos wordt ook, zij het met twijfel, verwacht dat er belangstelling bij anderen dan de Staat bestaat. Het is ook een taak van de Staat om in het kader van de houtvoorziening een deel der productiebeplanting aan te leggen. Bij het huidige korte-termijnbeleid inzake de productiebeplantingen verwacht ik dat particulieren slechts incidenteel tot aanplant zullen overgaan. De activiteiten van "houtbanken" moeten nog blijken.

Somsen

De aanleg van bossen door de particuliere sector zal alleen plaatsvinden indien het rendement op het geïnvesteerde vermogen aanvaardbaar is. Deze bereidheid is met name te verwachten voor "tijdelijke" bosaanleg met snelgroeiende houtsoorten. Van belang is dan wel dat de te bebossen gronden hun agrarische bestemming houden. Tevens dient een overbruggingsbijdrage van voldoende hoogte te worden verstrekt, terwijl voorts de normale bosbouwsubsidies onverminderd van toepassing dienen te blijven. Het financieel ondersteunen van de particulieren is aanzienlijk goedkoper dan wanneer de Staat zelf de grond moet aankopen en bebossen.

Bij de aanleg van nieuwe "permanente" bossen is gecombineerde aanpak door overheid en particulieren goed mogelijk. De productieve gedeelten kunnen bijv. in erfpacht worden uitgegeven. De aanleg en het onderhoud van bijkomende voorzieningen, infrastructuur enz. zijn voor rekening Staat. Op deze wijze kunnen de bedrijfskosten zo laag mogelijk worden gehouden.

Stefels

Een taakverdeling impliceert een afspraak. Die is er niet. Particulieren zullen alleen dan planten als het aantrekkelijk is. De rest moet de overheid doen. Deze vraag is niet te beantwoorden met juist of onjuist.

Van Vloten

Indien over uitbreiding en aanleg van nieuw bos wordt gesproken is het juist ervan uit te gaan dat in principe door alle categorieën boseigenaren hieraan wordt meegewerkt.

Gezien de aard van de productiebeplantingen: korte omlopen met reeds na enige jaren opbrengsten, ligt het voor de hand vooral aan aanleg en exploitatie door particulieren te denken. Zij zijn minder bestand tegen een langdurige investeringsperiode zonder houtopbrengst. Er dient echter naar mogelijkheden te worden gezocht om particulieren ook in staat te stellen duurzaam bos aan te planten.

Vraag 4 Volgens het MJP moeten de bossen met hoofdfunctie natuur (inclusief die zonder houtoogst) in de huidige planperiode, dus vóór 2000, in bestemmingsplannen vastgelegd zijn (p. 113). Acht u dit wijs?

Van Ittersum

Voor vastlegging in bestemmingsplannen van bossen met een hoofdfunctie natuur is volgens het schema op pag. 124 het bosbeheersplan van grote betekenis. Het bosbeheersplan wordt weer opgesteld aan de hand van het regionaal bosplan. Het gevaar bestaat dat het bosbeleid van gemeentelijke overheden die ten aanzien van bestemmingsplannen in grote mate autonoom zijn, duidelijk afwijkt van dat van het regeringsbeleid, c.q. provinciale beleid, c.q. beleid van de eigenaar omdat er veel tijd nodig zal zijn om uiteindelijk de bosbeheersplannen aan de hand van een RBP op te stellen.

Van der Krol

Ja.

Leermakers

In principe dienen alle functies die het bos heeft te vervullen in bestemmingsplannen te worden vastgelegd, dus niet alleen de natuur-, maar bijv. ook de recreatiefunctie.

In ieder geval is dit ook wat betreft de natuurbehoudsfunctie een goede zaak.

Lugtmeijer

Een ramp voor degene die dat treft, want in veel van die gebieden zal nog gestuurd moeten worden. Ik zie dan aankomen dat voor iedere ingreep, groot en klein, een aanlegvergunning vereist gaat worden (natuur is immers heilig).

Luijpen

Neen.

Nijhoff

(4 en 5) Onafhankelijk van het gestelde in het MJP zijn wij van mening dat terreinen met natuurwetenschappelijke waarde planologisch moeten worden beschermd door middel van de functietoekenning "natuurgebied". Dit geldt uiteraard ook voor bosgebieden. Wanneer een eigenaar zou willen meewerken aan een beheer dat uitgaat van de potenties van het gebied en dat zich richt op de ontwikkeling van natuurwaarden (wellicht met behulp van beheersovereenkomsten), dan kan een dergelijk gebied ook in latere instantie een functie "natuurgebied" toegewezen krijgen.

Smit

Dit uitgangspunt is te statisch. Mogelijk ligt een belangrijk deel in de bestemmingsplannen d.d. 1990 vast en is een deel weer in 2000 geschrapt. Ik vind de term (inclusief die zonder houtoogst) niet passen in de vraagstelling.

Somsen

In Bestemmingsplannen dient het beleid er op te zijn gericht het bos als zodanig in stand te houden en te beschermen tegen schadelijke invloeden van buitenaf. Door de ruimtelijke ordening mogen geen voorschriften worden gegeven die de normale bedrijfsvoering belemmeren en de vrijheid van inrichting en beheer aantasten. Als de eigenaar het beheer wil richten op de ontwikkeling van de eenzijdige functie "natuur" kan een nadere aanduiding aan de bosbestemming worden toegevoegd.

Het beleidsvoornemen om ook bossen met hoofdfunctie natuur aan te wijzen, is onderdeel van een totaal bosbouwbeleid zoals dit in het MJP is verwoord. Om wél met grote voortvarendheid grote gedeelten van het bos te fixeren op één functie natuur, doch anderzijds de uitbreiding van nieuw bos en houtproductie op de lange baan te schuiven en op zijn minst met veel, zowel financiële als planologische, onzekerheden te omgeven, leidt tot een onevenwichtig bosbouwbeleid.

Stefels

Neen. Planologie moet zich niet met beheer bemoeien, alleen met bestemming "bos".

Vraag 5 Een alternatief zou kunnen zijn om eerst de bossen die de hoofdfunctie natuur (incl. geen houtoogst) reeds hebben, in de bestemmingsplannen vast te leggen, en via beheersplannen te komen tot vergroting van het areaal van dit type, wat dan later in de bestemmingsplannen vastgelegd moet worden. Wat vindt u daarvan?

Van Ittersum

Ik ben van mening dat de keuze wel of geen houtoogst bij de eigenaar moet blijven. Te grote beperking van vrijheid is immers strijdig met het uitgangspunt van instandhouding van het particulier bosbezit. De eigenaar c.q. beheerder moet "plezier" in zijn bos kunnen blijven beleven, zeker daar waar het rendement ook op langere termijn onaantrekkelijk blijft. De door u gedane suggestie lijkt daarom niet zo slecht omdat de keuze dan in belangrijke mate bij de eigenaar ligt.

Van der Krol

Karakter van bossen met hoofdfunctie natuur zal in de meeste gevallen reeds nu aan de gestelde criteria moeten voldoen. Niet zinvol om later natuur te gaan creëren.

Leermakers

Als dit een goede manier is om het gestelde onder vraag 4 te bereiken dan is daar geen enkel bezwaar tegen. De koppeling van beheersplannen aan het bestemmingsplan kan overigens een goede manier zijn om de verschillende functies van het bos (dus ook de recreatiefunctie) veilig te stellen.

Lugtmeijer

Gezien het feit dat op bestemmingsplan-niveau (= gemeentelijk niveau) praktisch nooit voldoende kennis van bosbeheer aanwezig kan zijn, moet over de aard van het beheer nimmer iets worden vastgelegd in bestemmingsplannen. Het Streekplan (= provinciaal niveau) lijkt daarvoor het meest geschikt.

Luijpen

Logische gedachtengang; liever geen vergroting van dit areaal.

Smit

De gestelde zienswijze is juist. Op deze wijze wordt vanuit het beheer ingespeeld op de potentiële mogelijkheden voor natuurbouw. Het is uiteindelijk afhankelijk van de doelstelling van de eigenaar, de groeiplaatsfactoren en de bosontwikkeling.

Somsen

Het in bestemmingsplannen bestemmen van bossen met de hoofdfunctie natuur incl. het stellen van bepaalde eisen aan inrichting en beheer (geen houtoogst) zonder vrijwillige medewerking van eigenaren is onjuist.

Indien op basis van vrijwilligheid en geleidelijkheid het areaal van dit type kan worden uitgebreid en eigenaren wensen ook in de toekomst deze bossen vanuit de hoofdfunctie natuur te beheren, zou de bestemming hoofdfunctie natuur kunnen worden vastgelegd.

Stefels

Zinloos. Een bestemmingsplantermijn van 10 jaar is niet te verenigen met een omloop van 100 jaar. Zie ook 4.

Van Vloten

Het overgrote deel van het Nederlandse bos is multifunctioneel. Dat is een aanduiding die bruikbaar is en

in de optiek van de beseigenaren zou het zo moeten zijn dat de beseigenaren in die categorie zelf het accent legt. Dat betekent dus dat in die categorie uiteenlopende accenten mogelijk zijn.

(4 + 5) Het is denkbaar dat daarnaast bossen voorkomen waar het multifunctionele karakter nagenoeg ontbreekt zoals in sommige reservaten of vergelijkbare terreinen en zoals in houtproductieterreinen met korte omloop.

Naar mijn mening zouden deze drie categorieën van bossen door de bestemmingsplannen kunnen worden gehandhaafd. In de categorie multifunctioneel bos zou dan de beseigenaar naar bevind van zaken al dan niet een accent leggen. Hij zal zijn beheer daarop afstemmen; de flexibiliteit blijft gehandhaafd en bovendien ontstaat er geen probleem indien in een bosbezit sprake is van meer dan een accent.

Vraag 6 Bosontwikkeling is een proces. Het MJP hanteert einddoelplanning. Zou procesplanning niet beter zijn, en vindt u dat het MJP daar genoeg mogelijkheden voor biedt?

Van Ittersum

Procesplanning van het bos is beter dan einddoelplanning.

Van der Krol

Procesplanning leidt tot einddoel c.q. bosdoeltype. Voordeel procesplanning dat men bij onverwachte externe invloeden of calamiteiten planning aan kan passen.

Leermakers

Procesplanning leidt tot niets, wanneer niet een duidelijk doel voor ogen staat dat men binnen een bepaalde termijn wil realiseren. Men kan dit laatste einddoelplanning noemen. In feite is dit niet een geheel juiste term, ook niet in het kader van het Meerjarenplan, omdat dit plan niets anders beoogt dan een bepaald doel binnen een bepaalde termijn te realiseren. Dat is heel iets anders dan het toewerken naar één bepaalde (statistische) einddoelsituatie.

Beter inzichtelijk zal evenwel moeten gemaakt worden hoe men het binnen gegeven termijn na te streven doel in de loop van de tijd gestalte wil geven, bijv. via tussentijdse evaluatie van de regionale bosplannen en de bosuitbreidingsplannen, mede gezien in het licht van de maatschappelijke ontwikkeling op dat tijdstip. Daarbij zal het doel zelf, evenals de termijn, bijstelbaar moeten zijn, zonder al te snel van het gekozen doel en termijn af te wijken. Voor dit laatste is een zekere mate

van einddoelplanning, zoals in het Meerjarenplan gehanteerd, noodzakelijk.

Lugtmeijer

Alicht is procesplanning beter. Daarmee is de flexibiliteit groter waardoor beter rekening kan worden gehouden met veranderende maatschappelijke wensen en milieuomstandigheden.

Luijnen

MJP staat vrijwel niet stil bij het "proces" en geeft totaal geen ruimte voor een "andere" (= betere) planning.

Nijhoff

Overeenkomstig het in deze vraag gesuggereerde missen wij voldoende instrumenten om de (eind)doelstellingen te verwezenlijken.

Smit

Procesplanning is beter. Het einddoel, weergegeven in de verhouding tussen de bosdoeltypen is een wens, die gefundeerd is op te weinig waardevaste gegevens. Het MJP beweert te veel stellingen, die niet voldoende onderbouwd zijn. Het is echter een plan dat richting geeft aan het beleid op lange termijn en als zodanig dient het een, maar dan meer relativiserende, uitspraak te doen. Dit staat het opnemen van een beschouwing over procesplanning niet in de weg. Het plan dient zich te onthouden van bindende regels voor het beheer.

Somsen

De in het MJP gehanteerde einddoelplanning is gericht op het realiseren van bepaalde bosdoeltypen. Dit betekent, dat de samenstelling van het bos aanzienlijk zal veranderen. Het is duidelijk dat dit grote gevolgen zal hebben, zowel gunstig als nadelig, voor de bosbedrijven en de houtverwerkende industrie. Het MJP gaat niet in op event. gevolgen en geeft geen mogelijkheden het proces tussentijds bij te sturen.

Een ander nadeel van einddoelplanning is dat wanneer bepaalde onderdelen zijn bereikt, terwijl andere onderdelen niet of onvoldoende te realiseren zijn, er een zeer onevenwichtige situatie ontstaat. Dit betekent dat de planningsmethodiek gewijzigd moet worden in procesplanning.

Stefels

Beide zinvol, maar moeilijk. Een einddoel is een slag in de lucht. Voorlichting en subsidies werken beter dan doeltypen en planologie.

Van Vloten

Procesplanning geniet de voorkeur boven eindplanning, omdat het een grotere mate van flexibiliteit ver-

toont. Daardoor kan beter op zich wijzigende factoren/omstandigheden worden ingespeeld. Niettemin is het juist dat wij ons een bepaald na te streven doel voor ogen stellen.

Vraag 7 **Verwacht u dat de aanleg van bossen en andere beplantingen met hoofdfunctie productie (MJP: "productie-beplantingen" snel tot stand zal komen? Kunt u uw mening kort onderbouwen?**

Gerbranda

De productiebeplantingen zijn voor de bosdoeltypen 38, 39 en 40 vooruitlopend op het MJP, in belangrijke mate gerealiseerd. De bosdoeltypen 41 en 42 komen nauwelijks voor. Zij passen in de bebossingsmogelijkheid zonder herbebossingsverplichting en zullen daarvoor slechts in beperkte mate tot stand komen. Dit omdat aan het eind van de rit de grond weer voor de landbouw of voor verstedelijking geschikt moet worden gemaakt door het verwijderen van stobben en grove wortel- en takresten. Dat kost wellicht f 3000,- à f 4000,- per ha. De berekening van het netto-resultaat bij de bosdoeltypen 41 en 42 houdt met deze kosten géén rekening. Dat acht ik misleidend.

Van Ittersum

Zie mijn reactie op vraag 3. Enig zicht op rendement is er niet. Het door de regering beschikbaar gestelde bedrag van f 3.000,- lijkt mij ook ten enen male onvoldoende om onder de huidige omstandigheden pachtvrij cultuurland om te zetten in produktiebos. Ik verwacht dan ook dat er op grond van rendementsoverwegingen weinig produktiebos door particulieren zal worden aangelegd. Het bedrag van f 3.000 is o.a. gebaseerd op pachtprizen. Pachtvrije cultuurgrond heeft momenteel een veel hogere opbrengst dan de pacht.

Van der Krol

Indien financiële tegemoetkoming niet verhoogd wordt zal de bereidheid om landbouwgronden om te vormen naar "produktiebos" gering zijn.

Leermakers

Dit zal slechts van de grond kunnen komen wanneer voldoende hoge stimuleringsubsidies worden verstrekt, bijv. door het Ministerie van Economische Zaken.

Lugtmeijer

Nee, ik denk dat de particulier niet geïnteresseerd zal zijn en de overheid te traag werkt.

Luijpen

Nee; tenzij men een zeer rijke sponsor vindt, dan wel ruimte geeft, óók financieel en fiscaal aan belangstellende beleggers.

Smit

Zie 3.

Somsen

Gelet op de grote budgettaire en planologische problemen valt niet te verwachten dat de aanleg van nieuw bos snel tot stand zal komen. Het snel tot standkomen van "productiebeplantingen" met korte omlopen door particulieren zal alleen plaatsvinden indien

- de te bebossen landbouwgrond zijn agrarische bestemming behoudt.
- er voldoende rendement op het geïnvesteerde vermogen is.

Dit betekent, dat de overbruggingsbijdrage van f 3.000,- aanzienlijk hoger zal moeten zijn en alle voor de bosbouw van toepassing zijnde subsidies incl. bosbijdragen kunnen worden verkregen.

Stefels

Niet sneller dan nu het geval is. Er is alleen animo als het financieel aantrekkelijk is. Men zet geen landbouwgrond van f 20.000,- per ha om in bosgrond van f 10.000,- à f 15.000,- per ha!!

Van Vloten

In het MJP wordt ervan uitgegaan dat de zgn. productiebeplantingen goeddeels door de particuliere bos-eigenaren zullen (kunnen) worden gerealiseerd. Dit zal afhangen van de mate van financiële haalbaarheid.

Het MJP onderkent zelf dat de financiële positie in de particuliere bosbouw vooralsnog een belemmerende factor is. Overigens zijn de productiebeplantingen in zoverre in het voordeel, dat de investeringsfase ten opzichte van langere omloopproducties kort te noemen is: reeds na enkele jaren kan worden geoogst.

Vraag 8 **Acht u het in het MJP vermelde financiële en fiscale instrumentarium voor de realisering van de plannen tot 2000 in voldoende mate aanwezig voor alle onderdelen? (p. 151-153).**

Gerbranda

In het MJP vind ik geen fiscaal instrumentarium vermeld. Wat elders in beweging is (aanpassing NSW) zal bij effectuering gunstig werken. Een keuzeregime, periodiek te herzien, voor het al dan niet buiten aanmer-

king blijven van de winst uit bosbedrijf voor inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting kan aanvullend gunstig effect hebben. Het financiële instrumentarium is niet adequaat.

De bosdoeltypen met accent op natuur geven een veel lagere opbrengst dan de veelzijdige bosdoeltypen.

Bij de laatste komt het positief resultaat, dat bij elk type wordt berekend, in hoofdzaak of geheel bij de eindkap tot stand. Gezien de lange omloop en het veelal nog moeten starten van de bosdoeltypen, betekent dit dat de boscopereiger eerst over 50 tot 100 jaar het Walhalla van de lonende bosbouw binnentreedt. Voor de overbrugging van beide problemen is ten onrechte geen financiering aangegeven.

Van Ittersum

Een begroting van 86 m per jaar voor ca. 300.000 ha bos houdt in een krappe f 300,- per ha. In verhouding tot de bedragen die de gemeenschap in de landbouw stopt (f 1.500,- - f 2.000,- per ha per jaar) is dit weinig, ook al wanneer men de functie natuur, landschap en recreatie die bos ten behoeve van de gemeenschap in veel grotere mate vervult dan de landbouw, in aanmerking neemt.

Het overzicht is overigens incompleet, omdat de bijdrage van provincies aan NB-organisaties en de kosten van gemeentelijke bossen ontbreken. Verder zou een splitsing van directe en indirecte kosten zinvol zijn alsmede een splitsing tussen overheid, NB-organisaties en particulieren. Ook zouden de aankoopsubsidies vermeld dienen te worden.

Op pag. 119 staat verder dat de regering de horizontale samenwerking wil bevorderen en daartoe een wijziging van de "Beschikking bijdragen Samenwerking in de Bosbouw" overweegt. Het in de meerjarenraming opgenomen constant blijvende bedrag van 0,1 miljoen voor samenwerkingsverbanden is geen bevestiging van dit beleidsvoornemen.

Er zijn thans enkele goedlopende bosgroepen in Nederland en stimulering van de uitbreiding daarvan zou in het belang van verbetering van het rendement als beleidsvoornemen moeten worden opgenomen alsmede een versterking van de thans bestaande bosgroepen.

Van der Krol

Neen, zie antwoord op vraag 7.

Leermakers

Voor productiebeplantingen zie het antwoord op vraag 7. Wanneer de middelen voor bosuitbreiding door de overheid daadwerkelijk op de voorgenomen wijze worden vrij gemaakt, heeft dit (bijgesteld) voornemen wellicht kans van slagen. Wat betreft instandhouding en

beheer zal de Beschikking Bosbijdragen een belangrijk instrument blijven. Voor het realiseren van de natuurbehoudsdoelstelling voor bossen van particuliere eigenaren (bijv. in Nationale Parken of Grote Eenheden Natuurgebied) zullen wellicht in toenemende mate middelen noodzakelijk zijn om derving van inkomsten op termijn aan de eigenaar te vergoeden, bijv. voor het nalaten van bepaalde ingrepen die houtoogst zouden bespoedigen.

Lugtmeijer

Indien het geld dat de staat zichzelf heeft toegedacht aan de particuliere bosbouw wordt gegeven, komen we een heel eind.

Luijpen

Neen.

Nijhoff

Naar onze mening is het financiële en fiscale instrumentarium onvoldoende om de plannen te verwezenlijken. De bewering dat de overheidsbijdrage aan de bosexploitatie op den duur nihil kan zijn is volstrekt niet onderbouwd. Zij lijkt zeker voor de bosdoeltypen gericht op natuurontwikkeling onjuist, alsook voor de overige bossen waarin douglas een ondergeschikte rol speelt.

Smit

De financiële paragraaf is veel te summier. In elk geval was hier een nadere aanduiding gewenst omtrent de vergoeding door de samenleving voor de investering in omloopverlenging en overgang naar gemengde opstanden. Het instrumentarium moet toegesneden zijn op de procesplanning ten behoeve van de bosontwikkeling.

Er zou een beleid verklaard moeten worden, hoe met de genoemde beperktheid van de overheidsmiddelen toch het gewenste resultaat bereikt zou kunnen worden.

Somsen

In het MJP wordt relatief weinig aandacht geschonken aan de financiële aspecten. De meerjarenramingen laten een vermindering zien van de voor de bosinstandhouding beschikbare middelen. Gelet op de ervaringen van de afgelopen jaren (uitputting van kredieten) moet dan ook worden gevreesd dat de middelen onvoldoende zullen zijn om het in het MJP genoemde beleid te realiseren. Het merendeel van de bosbedrijven zit nog in de investeringsfase en kampt met liquiditeitsproblemen. Ook de rentabiliteit is negatief. Het verlengen van de omlopen, de noodzakelijke bosomvorming en het "in de ban doen" van bepaalde houtsoorten als fijnspar en lariks met relatief korte omlopen, zullen een zeer

nadelige invloed hebben op de liquiditeit en rentabiliteit van bosbedrijven. Wanneer daarbij mede in acht wordt genomen, dat in een belangrijk deel van de bossen en met name in de oude bossen met een hoge houtvoorraad de houtoogst moet worden beperkt of achterwege moet blijven, zal het duidelijk zijn dat dit veel bosbedrijven in de grootste financiële problemen zal brengen met alle nadelige consequenties van dien. Ook voor belangrijke zaken als stimulering van samenwerking zijn geen extra middelen geraamd. De gewenste bosuitbreiding zal ook alleen tot stand kunnen komen, indien het wettelijk, financieel en fiscaal instrumentarium wordt uitgebreid.

Stefels

Neen. Veel te optimistisch (ten aanzien van de uitkomsten).

Van Vloten

Dit is nog niet duidelijk:

- Naast de houtproductiefunctie vervult het bos andere dienstverlenende functies zoals ten behoeve van de recreatie. Over een permanente passende vergoeding daarvoor is duidelijkheid gewenst;
- Indien men kiest voor nieuwe bosdoeltypen zullen de eerstkomende jaren veelal hogere instandhouding- en beheerskosten moeten worden gemaakt. Daarvoor zullen extra middelen ter beschikking dienen te komen;
- Voor bosaanleg door particulieren – buiten de produktiebeplantingen om – zijn geen extra bijdragen opgenomen;
- Met betrekking tot de produktiebeplantingen bestaat onduidelijkheid over omvang en aard van de stimuleringssubsidie.

Vraag 9 Is het beleid en het instrumentarium van het MJP voldoende toegesneden op de particuliere bosbouw, als er zoveel "vrijwillig" gedaan respectievelijk veranderd moet worden?

Van Ittersum

Uit bovenstaande opmerkingen valt af te leiden dat het standpunt van de regering tot instandhouding van het particulier bosbezit in hoge mate onvoldoende uitmond in daarop gerichte maatregelen. Van belang zijn daarbij het rendement en de beheersvrijheid, die beide onvoldoende aan hun trekken komen. Realisatie van dit MJP zal naar mijn mening een verdere teruggang van het particuliere bosbezit in de hand kunnen werken. Luchtig wordt op pag. 108 geconstateerd dat

zoals het in de bosbouw gebruikelijk is, geen kosten toegerekend worden aan het in de grond geïnvesteerde vermogen.

Van der Krol

Neen, geleverde tegenprestatie door particuliere bosbouwer op basis van huidige normen onvoldoende gehonoreerd.

Leermakers

Zie onder meer het antwoord op vraag 8. Het is inderdaad de vraag of het instrumentarium toereikend zal blijken te zijn. Het voorgenomen beleid biedt de mogelijkheid om in deze mogelijke lacune alsnog te voorzien, eventueel gepaard gaande met herziening van de Beschikking Bosbijdragen en mogelijk de Boswet.

Lugtmeijer

Nee, het MJP is een typisch ambtelijk stuk dat voorbij gaat aan de hedendaagse beslommingen van de particuliere bosbouwer. Hem wordt hier wel een worst voorgehouden voor na zijn dood, maar hoe het de komende jaren moet, met name in financieel opzicht, blijft onduidelijk. Procesplanning had wellicht meer duidelijkheid voor de korte termijn kunnen geven.

Luijpen

Neen.

Smit

Het beleid en het instrumentarium is te statisch verwoord. Anderzijds is er geen evenwicht tussen de beloven vrijwilligheid en de verplichtingen die voortvloeien uit het Regionaal Bosplan ten aanzien van het beheersplan (Bosbijdragen) en de opgelegde verdeling van bosdoeltypen.

Het MJP kent een centralistische tendens ten aanzien van het handelen in het particuliere bos; hiermede wordt miskend het waardevolle karakter van de resultaten van individuele inventiviteit, dat het particuliere bos (landgoed) kenmerkt.

Somsen

De realisering van het MJP-beleid zal alleen kunnen slagen indien het "gedragen" wordt door boseigenaren en bosbeheerders. Particuliere boseigenaren zullen hun belangstelling voor bosbouw echter alleen blijven behouden en bereid zijn te investeren en het bosbedrijf te continueren indien de thans nog maar beperkte beheersvrijheid niet verder wordt beknot. Het beleid van het MJP doet echter vrezen dat er zowel in de planologische als beheerssfeer belemmeringen zullen ontstaan.

Stefels

Vraag is hoe vrijwillig de vrijwilligheid is? Zie pag. 123 en 124. Dwang door subsidies, bosdoeltypen en planologie??

Van Vloten

Indien er veel gedaan en veranderd moet worden, is er geen sprake van vrijwilligheid. Dat vrijwilligheid zeker geen wassen neus mag worden betekent dat de gangbare subsidies en vergelijkbare geldelijke ondersteuning beschikbaar dienen te blijven ook als niet wordt meegewerkt aan nieuwe ontwikkelingen. Het stimuleren van die medewerking door extra middelen ter beschikking te stellen is uiteraard toe te juichen.

Vraag 10 Oude bomen en douglas lijken extra gevoelig te zijn voor milieuverontreiniging. Toch ziet het MJP omloopverlenging en een verschuiving van groveden naar douglasspar als middelen voor een beter ecologisch en economisch functioneren van het bos. Dunkt u bijstelling nodig (p. 143-144)?

Van Ittersum

Omloopverlenging is naar mijn mening een middel voor een beter ecologisch functioneren van het bos. Of dit ook een beter economisch functioneren ten gevolge heeft, betwijfel ik gezien de bij rendementberekeningen in te calculeren rente op in houtvoorraad geïnvesteerd vermogen. Het streven kan op ecologische gronden zijn het bevorderen van lange omlopen; of dit streven gezien de milieuverontreiniging haalbaar is, blijkt dan wel. Verder ondervinden beide, douglas en groveden, nadeel van de milieuverontreiniging. Bijstelling lijkt derhalve in deze niet zo zinvol.

Leermakers

Het zonder meer koppelen van het feit dat de bomen in de huidige bossen in een bepaalde leeftijd-categorie (40-100 jaar) gevoelig blijken te zijn voor luchtverontreiniging aan het MJP-voornemen om omloopverlenging na te streven lijkt niet juist.

Het is immers mede het streven van de omloopverlenging om een ecologisch stabiel bostype op de Nederlandse bodem te creëren dat op den duur als totaal resistenter zal zijn dan vele van de huidige (korte omloop) monoculturen. En ecologisch stabiel kan men de huidige, ook iets oudere bossen niet noemen.

Het lijkt overigens verstandig vooraleer bepaalde conclusies aan de recente onderzoekgegevens te verbinden eerst een nadere analyse van deze gegevens af te wachten. Dit geldt overigens niet voor de evidente hoofdconclusie, dat luchtverontreiniging een belangrijk

veroorzaker is van achteruitgang van de bosvitaliteit: deze moet op de kortste termijn krachtig bestreden worden.

De kennis van de douglas als boomsoort voor het bos is niet toereikend om deze vraag afdoende te kunnen beantwoorden.

Lugtmeijer

De veronderstelde grotere gevoeligheid van oude bomen is een zeer gevaarlijke generalisering. Behoorlijke omlooplengte blijft een voorwaarde om volwaardig bos te maken! Onzekerheid t.a.v. de gevoeligheid van boomsoorten voor luchtverontreiniging maken de klassieke voordelen van het gemengde bos weer actueel.

Bijstelling? Procesplanning!

Luijpen

De gevolgen van de luchtverontreiniging zijn nog onvoldoende geanalyseerd. Pas als dat gedaan is, kunnen we (misschien) keuzes maken in de boomsoorten.

Nijhoff

Zoals gezegd twijfelen wij aan de realisatie van de doelstellingen van het MJP, onder meer vanwege de beangstigende schade door luchtverontreiniging die in de laatste jaren merkbaar is geworden. Het is zeker voorstelbaar dat het MJP te zijner tijd naar aanleiding van de resultaten van het zogenaamde vitaliteitsonderzoek van Staatsbosbeheer zal moeten worden bijgesteld.

Smit

Er bestaat verschil in gevaar tussen omloopverlenging en stimulering van aanleg met douglas. Zolang het onderzoek niets concreets kan zeggen, kan de bosbouw geen specifieke maatregelen nemen. Wel dient de boomsoortenkeuze niet zo ongenueanceerd gesteld te worden. Bijstelling op dit moment is echter niet reëel maar kan mogelijk over 5 jaren al nodig zijn.

Uit het oogpunt van risicospreiding laat ik ook groveden planten.

Somsen

Om tot een oplossing voor de problematiek van de "zure regen" te komen, is het noodzakelijk dat op korte termijn krachtige maatregelen worden genomen om de verontreiniging vanuit de bronnen te verminderen. Daarnaast dient het onderzoek naar de oorzaken van bossterven en de invloed op het bos worden voortgezet. Ook zal moeten worden gezien welke bosbouwkundige maatregelen te nemen zijn om het afsterven te vertragen, tegen te gaan en de gevolgen voor de bosbedrijven op te vangen.

Dit kan enerzijds betekenen, dat het verjongingsplan moet worden aangepast, of voor bepaalde soorten de

omlopen (tijdelijk) niet te lang genomen kunnen worden. Het is van het grootste belang, dat bosbedrijven nu, maar ook in de toekomst, voldoende vrijheid behouden om flexibel te kunnen inspelen op deze problematiek.

Stefels

Hier weten we niets van. Als de zure regen doorzet dan wordt het plan onderuitgehaald.

Van Vloten

In het kader van de vrijheid van beheer zal de boseigenaar omloopverlenging en verschuiving van groveden naar douglas alleen overwegen als dat past in zijn beheer en bovendien zal hij de risico's daarvan wegen.

Vraag 11 Komt de recreatie in het MJP goed aan zijn trekken?

Van Ittersum

De functie recreatie komt in het MJP minder aan zijn trekken dan de functie natuurbehoud.

Van der Krol

Ja.

Leermakers

Het recreatiebelang wordt in het Meerjarenplan wel onderkend, maar onvoldoende gehonoreerd.

De recreatie blijft ondergeschikt aan de houtproductie, terwijl houtproductie, recreatie, natuurbehoud en kwaliteit van het landschap als gelijkwaardige functies worden voorgesteld.

In het Meerjarenplan wordt niet duidelijk gemaakt hoe het recreatief medegebruik in de bossen met hoofddoel houtproductie of natuurbehoud zal worden veiliggesteld. In het overige bos, waarvoor de veelzijdige bosdoeltypen zijn gepland, is evenmin sprake van voldoende uitwerking van het recreatiebelang. Ook de financiering van het bosbeheer is een moeilijk punt. Gesteld wordt dat op den duur het Nederlandse bos geheel op eigen benen moet kunnen staan. Hoewel in beperkte mate in blijvende subsidiëring wordt voorzien betekent dit in feite dat de recreatiebelangen afhankelijk worden gesteld van de opbrengsten uit het bos zelf. De ANWB acht dit een onjuist uitgangspunt. De overheid dient zich garant te stellen dat het bos zowel kwantitatief als kwalitatief aan de eisen van het recreatiebelang kan blijven voldoen. Deze eisen houden in dat openstelling en recreatief medegebruik gegarandeerd zijn en dat ontsluiting en voorzieningen voor dag- en verblijfsrecreatie,

maar ook beheer en bossamenstelling mede op het recreatief belang zijn afgestemd. Overigens duiden de voornemens in het Meerjarenplan wat dit laatste betreft in de goede richting, al wordt dit onvoldoende onderbouwd. Zo wordt slechts zeer globaal aangegeven welke bosdoeltypen voor de recreatie aantrekkelijk zijn en welke niet.

Verder dient opgemerkt te worden dat niet als vanzelfsprekend elk bos dat in de Randstad wordt ontwikkeld ook zonder meer voor de recreatie de meest wenselijke situatie tot gevolg heeft. Zo heeft open weidegebied ook een functie voor de recreatie, en is dit in sommige gevallen te prefereren boven een bos. Daarnaast moet een bos, wil het van waarde zijn voor de recreatie, tenminste een minimum aan "recreatie-toegevoegde-waarde" hebben. Gedoeld wordt hierbij op extra aandacht voor omvang en inrichting, maar tevens voor de relatie met het omringende gebied, vooral wat betreft de recreatieve routes (wand-, fietsroutes, maar ook vaarroutes), inclusief aandacht voor de verschillende te onderscheiden vormen van verblijfsrecreatie. Mogelijkheden voor het kamperen, waaronder het zogenaamde kampeerbewijskamperen en andere eenvoudige vormen van toeristisch kamperen, moeten worden gevonden in het recreatief medegebruik. In dit kader dienen de beleidsvoornemens met betrekking tot nieuwe natuurkampeerterrinen in staatsbossen ten spoedigste gerealiseerd te worden. Ook dienen de mogelijkheden hiertoe in particuliere bossen, die nu aanwezig zijn via de beschikking bosbijdragen, met kracht gestimuleerd te worden. Dit geldt ook voor andere recreatievoorzieningen, bijv. ten behoeve van voorlichting en educatie.

Bij bossamenstelling en beheer dient het recreatief belang duidelijk tot uiting te komen, onder meer in een gemengde soortensamenstelling, afwisseling met open plekken en waterpartijen en voldoende aandacht voor bosranden. De kwaliteit van het omringende landschap (behoud, herstel en aanleg van houtwallen, houtsingels, e.d.) behoort eveneens tot de recreatieve basisvoorwaarden.

Lugtmeijer

Nee, maar dat is ook niet zo belangrijk. Voor het merendeel der recreanten is de enige zorg: als het maar groen blijft. Daar lijkt het MJP wel voor te zorgen.

Luijpen

Recreatie is gebaat met goed onderhouden, schone bossen die goed toegankelijk zijn. "Natuurbos" overwoekert zichzelf en maakt een desolate indruk.

Nijhoff

De beleidsvoornemens ten aanzien van de dag- en verblijfsrecreatie geven ons aanleiding te vrezen dat

natuur- en landschapsbehoud niet steeds even goed zijn gewaarborgd.

Smit

Neen. Is evenals de houtproductie onderbelicht. De effecten en bijdragen van het bos aan het nationaal welzijn in het algemeen moeten wel nader belicht en globaal gekwantificeerd worden. Voor dagrecreatieterrinen die verhuurd worden aan recreatieschappen wordt ook een huurprijs vastgesteld, uitgaande van het ter beschikking gestelde bos- en natuurterrein. Nationaal-economisch gezien overtreft mijns inziens de waarde voor het welzijn, die van de houtproductie.

Het is onjuist om te spreken van subsidie ten dienste van de recreatie. Het moet zijn een honorering voor dienstverlening.

Stefels

Redelijk, maar is ook niet zo van groot belang. Het is niet erg als het wat mager is.

Van Vloten

Neen; en wel in die zin dat onvoldoende aandacht is besteed aan de gevolgen van de openstelling en aan het noodzakelijke toezicht. Dat geldt ook voor de middelen die noodzakelijk zijn om het toezicht op peil te krijgen en goed te laten functioneren.

Vraag 12 Als wilddichtheden die de draagkracht van het bos te boven gaan uit recreatieve overwegingen gewenst zijn, is het dan correct dat de daaruit voortvloeiende hogere kosten uit de jachtfunctie van het bos betaald moeten worden (p. 118)?

Van Ittersum

Hogere kosten, voortvloeiend uit wilddichtheden die de draagkracht van het bos te boven gaan, dienen slechts dan uit de jachtfunctie betaald te worden, wanneer deze wilddichtheden ook geheel ten behoeve van de jachtfunctie zijn bevorderd.

Van der Krol

Neen. Überhaupt onverdedigbaar te hoge wildstand bewust te handhaven. Daarvoor is de dierentuin.

Leermakers

Gezien de juridisch-technische aspecten (Jachtwet), die hierbij aan de orde zijn, wordt deze vraag liever niet beantwoord.

Lugtmeijer

Neen.

Luijpen

Neen.

Nijhoff

Natuur en Milieu vindt het uit een oogpunt van het behoud van evenwichtige bosoecosystemen niet gewenst wanneer wilddichtheden worden nagestreefd die de draagkracht van het bos te boven gaan.

Smit

Neen. Dan dient de samenleving de recreatiefunctie te honoreren.

Somsen

Indien bosbedrijven naast het normale bosbouwkundige beheer maatregelen nemen die maatschappelijk gewenst zijn ten behoeve van recreatie of natuurbehoud, dient de betaling plaats te vinden vanuit de algemene middelen.

Stefels

Neen, wanneer eigenaar niet vrij is de wilddichtheid zelf te reguleren. Voor grof wild bepaalt de overheid de dichtheid. Dit is oud zeer!

Vraag 13 Is het vrijwel verdwijnen van het zuivere dennenbos landschappelijke winst?

Gerbranda

Het zuivere dennenbos met wat grootschaliger verjongingsvlakten geeft in het bos de zeer gewaardeerde mogelijkheid "van je af te kijken". Landschappelijk is het vrijwel verdwijnen verlies.

Van Ittersum

Het silhouet van een zuiver dennenbos is mijns inziens landschappelijk zeer fraai en ook cultuurhistorisch waardevol. Het vrijwel verdwijnen daarvan zou daarom een verarming zijn.

Van der Krol

In veel gevallen wel, doch niet per definitie.

Leermakers

De vraag moet gesteld worden of het zuivere dennenbos wel zal verdwijnen. De positieve gevolgen die het exploiteren van een bepaald areaal zuiver dennenbos op grond van economische overwegingen voor de individuele boseigenaar kan hebben zal het beleidsvoornemen van het Meerjarenplan op dit punt in de praktijk waarschijnlijk doorkruisen. De vrees dat het zuivere dennenbos uit het Nederlandse landschap zal verdwij-

nen heeft dan ook weinig voedingsbodem. De gestelde vraag is daarmee in feite weinig relevant.

Los daarvan zij als opvatting vermeld dat de omvorming van een groot areaal van het huidige zuivere dennenbos tot bos van meer gemengde samenstelling inderdaad landschappelijke winst is. Het handhaven van een zeker areaal zuiver dennenbos kan echter op cultuurhistorische gronden en uit oogpunt van variatie van landschapstypen (beide mede van belang in verband met recreatieve belevingswaarde) gewenst zijn.

Lugtmeijer

Ja, laat in Nederland nu eens eindelijk een volgroeid, volwassen landschap ontstaan, anders lijkt het net of wij in deze rivierdelta nooit klaarkomen.

Luijpen

Een goed onderhouden, gezond dennenbos is een lust voor het oog! Jammer, dat het onderhoud zo is verwaarloosd.

Nijhoff

Het vrijwel verdwijnen van het zuivere dennenbos lijkt ons landschappelijke winst; immers: er staat een streven naar een ruimere variatie tegenover.

Smit

Het vrijwel verdwijnen van het zuivere dennenbos is landschappelijk een verlies. Men staart zich vaak blind op de jeugdfasen.

Stefels

Neen. Dit is echter persoonlijke voorkeur.

Van Vloten

Het zou te betreuren zijn indien het zuivere dennenbos zou verdwijnen. De beheersvrijheid zal ertoe bijdragen dat zulks niet het geval is.

Vraag 14 Welke taak heeft de landschapsbouw bij het inpassen van 15.000 + 35.000 ha nieuwe bossen en 10.000 ha nieuwe wegbeplantingen (p. 115)?

Van der Krol

Een belangrijke taak.

Leermakers

Voor de landschapsbouw, in de breedste zin opgevat, is een richtinggevende taak bij inpassing en zelfs ten dele locatie van nieuwe bossen en beplantingen weggelegd.

Daarbij wordt onder meer gedacht aan het mede invulling geven aan een tweetal functies die aan de Randstadgroenstructuur zijn toebedacht, te weten geleiding van de verstedelijking en afstemming van landelijke op stedelijke functies en omgekeerd. Daarnaast zouden zowel vanuit landschapsfysiognomische als vanuit landschapsecologisch gezichtpunt concrete ideeën aangeleverd en gehonoreerd dienen te worden, bijv. met betrekking tot de functie van bos en beplanting als bouwsteen voor het landschap, opgevat als belevingsruimte voor recreant en toerist, of met betrekking tot het nader invullen van een nationale ecologische infrastructuur.

Lugtmeijer

Zo te zien geen, maar dat kan in de tweede druk goedgemaakt worden.

Luijpen

Dit kan ik niet beoordelen.

Nijhoff

Het is de taak van de landschapsbouw de nieuwe bossen en wegbeplantingen zodanig in te passen dat geen natuurwaarden (bijv. weidevogelgebieden) en/of landschappelijke waarden (open ruimten) verloren gaan. Voorts kan de nieuwe bosaanleg worden gebruikt om de oecologische infrastructuur voor wat betreft de bosgebieden, met andere woorden de "groene dooradering van Nederland", te versterken.

Smit

Landschapsbouw wordt in het MJP stiefmoederlijk behandeld. De plaats van het landschap tussen de facetten natuur, produktie, recreatie (en cultuurhistorie) is wat moeilijk. In feite bestrijkt landschapsbouw de integratie van deze facetten en heeft een taak bij de Ruimtelijke Ordening. Bij de aanleg van nieuwe bossen en wegbeplantingen heeft landschapsbouw een coördinerende taak.

Stefels

Dit is een grote taak, maar praktijk is dat je blij moet zijn als er ergens bos bijkomt. Dus niet al te hoge eisen stellen.

Van Vloten

Het is de vraag of er veel alternatieven zijn. Als dat niet het geval is zal de taak bescheiden zijn. En naar ik aanneem onder alle omstandigheden adviserend.

Vraag 15 Onderzoek, opleiding en training zijn niet in de beleidsvoornemens genoemd. Welke

functies hebben zij in het kader van het MJP te vervullen?

Van Ittersum

Terecht wijst u voorts op het ontbreken van beleidsvoornemens ten aanzien van onderzoek, opleiding en training. Ik meen dat een dergelijk beleidsvoornemen zeer zeker een plaats zou moeten hebben in het MJP.

Van der Krol

Een onmisbare functie.

Leermakers

Genoemde aspecten vormen steeds een belangrijk aspect bij het nader invulling geven aan bepaalde voorgenomen activiteiten. Dit dient steeds zodanig te gebeuren dat zoveel mogelijk met potenties en knelpunten (bijv. bodem, grondwater, genetische zaken) wordt rekening gehouden en bepaalde ontwikkelingen een kans krijgen, die zonder onderzoek, opleiding en training niet voorzien konden worden. Slechts op die manier kan de meervoudige doelstelling van het bos op een zinnige manier gestalte krijgen.

Lugtmeijer

Dit ontbreekt vaker in ambtelijke beleidsnotities. Voor velen zijn de na te streven bostypen nieuw. Van ontginningsbos naar volwaardig bos vraagt aanpassing van kennis en houding van de beheerders. Het is gebleken dat goede praktijktrainingen daarbij onontbeerlijk zijn.

De onderzoeksinstellingen zullen eerder gedaan onderzoek moeten actualiseren, maar vooral vragen uit de beheerspraktijk adequaat behandelen.

Luijpen

(Vraag 15 en 16): Het MJP besteedt geen aandacht aan hetgeen moet gebeuren als de "boom" "hout" wordt.

Voor mij is het onbegrijpelijk, dat men een ambitieus plan heeft om de houtproductie en de graad van zelfvoorziening op te voeren, zonder te beseffen, dat het vakmanschap een heel eind verdwenen is en de onderhoudstoestand van het bos gewoon slecht is.

We zitten met een enorm structureel probleem, dat door weinigen wordt onderkend en waaraan vrijwel niets is gedaan.

De AVIH heeft met behulp van de NEHEM en EZ een onderzoek doen uitvoeren en medio november '84 een structuurverbeteringsplan uitgebracht. Ik raad u dringend aan dit te lezen. Het actieprogramma, dat na conclusies en aanbevelingen wordt aangegeven zal veel problemen oplossen.

De bedrijfseconomische structuur is slecht, de sociale structuur miserabel. Het MJP en wat dat betreft elk ander produktieplan met dezelfde oogmerken, zal niet kunnen worden gerealiseerd als genoemd NEHEM-plan niet op korte termijn in uitvoering wordt gebracht.

Nijhoff

Onderzoek is nodig naar:

- 1 functioneren bosoeosystemen ten behoeve van natuurontwikkeling;
- 2 invloed luchtverontreiniging in relatie met het behoud van natuurwaarden en in relatie met te kiezen beheersmethoden.

Smit

In 6.4.2. worden twee regels gewijd aan het onderzoek. Dit is ridicuul. Het onderzoek dient het fundament te leggen onder de procesbegeleiding en permanent gehoord te worden bij het bijstellen van het beleid.

In het plan dienen de probleemvelden genoemd te worden, waarvoor het onderzoek geraadpleegd moet worden.

Anderzijds dient vermeld te worden, dat ten dienste van de grondslagen van het MJP nog veel onderzoek moet worden verricht. Op korte termijn dient het uitgangspunt voor de groeiplaats, de bostypensamenstelling, vervangen te worden door groeiplaatskarakteristieken.

Het plan ademt te veel de geest van de bosbouwbeleidsfiguur die het al zo goed weet en daardoor a priori gewantrouwd moet worden. Hier wreekt zich ook de onvoldoende aansluiting tussen wetenschap en (ambtelijke) praktijk, hetgeen doorwerkt in de voorlichting en advisering door de Staat, waarover wel veel in het MJP is geschreven.

Stefels

Het is reeds gezegd dat goede voorlichting de basis is voor veranderingen. Dat geldt ook voor de rest.

Van Vloten

Het zou goed zijn als die onderwerpen althans enige aandacht in het Meerjarenplan zouden krijgen.

Vraag 16 Zijn er andere punten waarover u uw mening wilt geven?

Gerbranda

Hozeer de bosdoeltypen met overwegend ongelijkja-

rige opstanden en kleinschalige groepsgewijze of individuele verjonging aanspreken, zij zijn niet het enige en het laatste woord op het terrein van verantwoorde bosbouw.

Ook is het ongelijkjarig ongelijksoortig bos niet per definitie het meest natuurlijk bos. Bekend is, dat het natuurlijk naaldhout op het noordelijk halfrond wordt gekenmerkt door gelijkjarige opstanden over vaak zeer grote oppervlakten als gevolg van veelvuldige calamiteiten.

Ook bij loofhout kunnen calamiteiten een belangrijke rol spelen waardoor het kleinschalig mozaïek niet de enige vorm van natuurlijk bos lijkt. Men denke aan de iep en aan de storm van november 1982 die o.m. in de beroemde eikenbossen van het forêt de Tronçais huis hield.

De heer Prillewitz, eertijds bij CRM auctor intellectuelis van het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud, nu als directeur Staatsbosbeheer presentator van het Meerjarenplan Bosbouw, kan weten wat de motivatie is. Hij verklaart in een interview met het Landbouwkundig Tijdschrift (1984 nr. 12) met betrekking tot het volwaardiger bos waarnaar wordt gestreefd: "Het ideaalbeeld is het bos van Amelisweerd. Dat is een bos zoals we dat in de toekomst op veel plaatsen zouden willen zien."

Bosbouw en Natuurbehoud eendrachtig "living up to Amelisweerd". 't Zal wel op grote frustraties uitdraaien.

Heinsius

Wij hebben veel waardering voor wat geprobeerd is te doen in het Meerjarenplan Bosbouw: een samenhangende beleidsformulering te geven m.b.t. alle functies die het bos in onze maatschappij moet vervullen, de produktiefunctie inbegrepen.

Het geheel overziend, menen wij echter dat de produktiefunctie in dit Meerjarenplan niet *die* aandacht krijgt die deze verdient. Er wordt daarop nog te veel afgedongen ten gunste van andere doelen. Onnodig, omdat de produktiefunctie o.i. niet strijdig is met de andere. Al onze bossen zijn toch vroeger aangelegd met het uitsluitend doel daarmee hout te produceren.

Voorts ontbreekt volledig de idee dat als men bosbouw intensiveert, óók om de produktie van hout in Nederland op te voeren, men toch eerst de afnemers, *de "markt"*, zou moeten vragen waaraan behoefte zal ontstaan. Het feit dat dit niet is gebeurd in dit plan, doet bij ons de vrees rijzen dat men toch eigenlijk niet produktieminded is, laat staan commercieel denkt. Dat is echter vanuit de industrie gezien wél een noodzakelijkheid.

U moet onze bezorgdheid zien in het licht van de enorme verschuivingen in de houtproduktie die te voorzien zijn. Waar vraagt de industrie om?

- opvoering van houtproduktie op de kortst mogelijke termijn;
- houtsoorten met een zo veelzijdig mogelijke toepassing (naaldhout, populier). In zijn algemeenheid is er een duidelijk *grotere* vraag naar naaldhout dan naar loofhout;
- behoorlijk aanbod van dunningshout voor papier- en spaanplaatindustrie naast de produktie van zwaarder hout voor zagerijen, etc.

Wat zien we echter?

- sterke nadruk op langere omlooptijden, hetgeen de vergroting van de houtproduktie naar de toekomst verschuift;
- overgang van houtsoorten die ruim toepasbaar zijn naar houtsoorten met beperktere toepassingsmogelijkheden. Met een buitengewoon sterke nadruk op vergroting van de produktie van loofhout. Toepassing van de harde loofhoutsoorten is bijv. in de papierindustrie niet of nauwelijks te verwachten;
- in de toekomst ook relatief weinig dunningshout en deels van een kwaliteit waarmee de papier- en spaanplaatindustrie weinig of niets kunnen doen.

Daarbij komt de vraag van de continuïteit. Voor de industrie moet er sprake zijn van

a een *regelmatige* produktie van de benodigde houtsoorten. We kunnen niet leven met de idee dat er – tijdelijk – een periode zal zijn met een verlaagd aanbod. Wat gebeurt er bijv. als de bossen met accent "natuur" al op relatief korte termijn met hun produktiefunctie onttrokken worden (dat kan in principe toch van de ene dag op de andere), terwijl de overigens geplande produktieverhoging nog niet gerealiseerd wordt, bijv. door geldgebrek?

b een *geleidelijke* overgang van de ene op de andere houtsoort. Noch t.a.v. de regelmaat van de houtproduktie, noch t.a.v. de geleidelijkheid van de overgangen kunnen wij veel uit dit plan aflezen, hetgeen o.i. een ernstige ommissie is. Het is een absolute noodzaak dat uit dit plan een houtproduktieoverzicht per jaar per soort wordt afgeleid.

Wij zijn ten slotte helaas enigszins bevreesd dat de werkelijkheid straks een nog lagere en onbeheerster produktie te zien zal geven dan gepland en wel door de voorgenomen provinciale invulling van het bosbouwbeleid. Immers de toebedeling van bos met accent "natuur" wordt verwezen naar lagere overheden, die veelal meer op natuurbehoud zijn ingesteld dan op grondstofproduktie, omdat zij de factor grondstofvoorziening van de Nederlandse houtverwerkende industrie waarschijnlijk onvoldoende kunnen overzien.

Kan de landelijke overheid werkelijk afdwingen dat de provinciaal gemaakte beleidsplannen straks ook tezamen het beoogde totaal opleveren?

Van Ittersum

Instandhouding van particulier bosbezit is een duidelijk onderdeel van het overheidsbeleid zowel op kortere als op lange termijn. Wij zien echter thans nog steeds een snelle teruggang van het particulier bosbezit ten gunste van dat van de particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties. De hoofdoorzaak daarvan is mijns inziens het ontbreken van enig rendement op het in bos geïnvesteerde vermogen: gemiddeld een negatief bedrijfsresultaat in relatie tot de waarde van bosgrond, die in hoofdzaak wordt bepaald door de overheid als nagenoeg enige – directe en indirecte – opkoper van het particulier bos. Mijn mening is dat wanneer er op korte termijn geen verbetering van het rendement te verwachten is, dat dit onderdeel van het overheidsbeleid niet realiseerbaar is. Ik mis daarom een essentiële maatregel ter realisering van dit beleid: op korte termijn verbetering van de bijdragen aan particulieren, in eerste aanleg bereikbaar door: gelijkschakeling van de bijdrage voor bosbeheer voor alle categorieën eigenaren: Staatsbosbeheer, particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties, lagere overheden en particulieren, welke laatste categorie in deze zwaar onderbedeeld wordt. Het rendement dient naar mijn oordeel zodanig te zijn dat particulieren geïnteresseerd zijn bossen mede op grond van rendementsoverwegingen te verwerven, wellicht ook bossen die door overheid en NB-organisatie (tijdelijk) zijn "veiliggesteld". Op langere termijn zal bij een zich wellicht verbeterend exploitatieresultaat deze bijdrage kunnen verminderen.

In dit licht is het ook betreurenswaardig dat de Bosbijdragereregeling voor NB-organisaties geleidelijk aan zal worden afgebouwd. Beter zou zijn een uitbreiding van de Bosbijdragereregeling met de bijdragen die thans alleen naar NB-organisaties gaan. De Bosbijdragereregeling is open en is voor iedere categorie van boseigenaren behalve rijksoverheid hetzelfde.

Verder zou zolang er niet sprake is van een behoorlijk rendement, gelijkschakeling van particulieren met NB-organisaties en rijksoverheid ook moeten kunnen gelden voor subsidiëring van aankopen, zij het dat daaraan duidelijke voorwaarden worden gesteld en dat het alleen afrondingen en enclaves in bestaand bosbezit betreft.

Dit in overeenstemming met het streven van de regering om het ontstaan van grotere aaneengesloten arealen beheersgebied te bevorderen. Het MJP wil de particulieren in dezen alleen bij ruiling betrekken. Ook andere serieuze instellingen met gelijklopende doelstellingen als die van Natuurmonumenten en de elf Landschappen zouden voorts in beginsel voor aankoopsubsidies in aanmerking moeten kunnen komen zoals destijds ook het geval was voor de Stichting Huis Bergh betreffende het landgoed "De Bijvanck".

Al met al lijkt het MJP het particuliere initiatief ten aanzien van het bosbeheer in de huidige tijd van privatisering en deregulering niet te bevorderen. Dit zal mijns inziens een verdere nationalisering van het bosbezit of een beheer van niets doen bij particulieren bevorderen.

Van der Krol

Het gedogen, doch niet subsidiëren van aanplant Japanse lariks en fijnspaar is onaanvaardbaar. De argumenten "Japanse lariks is alleen pionierhoutsoort" en "fijnspaar past klimatologisch niet" zijn ongunstige en derhalve onjuist.

Leermakers

De financiële middelen nodig voor het (voor de openlucht recreatie zeer noodzakelijke) beleidsvoornemen tot bosuitbreiding, vooral in de Randstad, lijken allerm minst veiliggesteld: de begroting van het Ministerie van Landbouw en Visserij geeft tot nu toe geen redenen tot optimisme. Het Meerjarenplan mag niet in mooie voornemens blijven steken. Zolang het rijk ten aanzien van het beheer en de inrichting van toekomstige bossen en recreatiegebieden niet tegemoet komt aan de knelpunten bij de lagere overheden, is het gevaar groot dat deze nooit van de grond zullen komen.

Mogelijkheden voor behoud, herstel en aanleg van lijnvormige houtelementen in het landschap (ook voor de recreatie zeer van belang) dienen in het kader van het Meerjarenplan in hun geheel meegewogen en uitgewerkt te worden, bijv. via nieuwe subsidiemogelijkheden.

Lugtmeijer

Dat ik toch blij ben dat het MJP er is. Het luidt een nieuw tijdperk in.

Nijhoff

Algemene conclusie: "het komt op de uitwerking aan!"

De Stichting Natuur en Milieu heeft waardering voor het feit dat een planmatige opzet van het bosbeleid in een beleidsnota is neergelegd. De in het MJP geformuleerde hoofddoelstelling "instandhouding van het bosareaal in Nederland" alsmede enkele beleidsvoornemens (een ruimere variatie door middel van langere omlooptijden, een gevarieerdere bossamenstelling e.d.) worden door ons ondersteund. Over de mogelijkheden om het voorgestane beleid te realiseren bestaat enige scepsis, met name vanwege de geconstateerde invloed van luchtverontreiniging, grondwateronttrekking en versnippering van het landelijk gebied en de – geringe – snelheid waarmee de bosuitbreiding tot nu toe heeft plaatsgevonden. De keuze voor een grotere variatie binnen het bestaande bosareaal is overigens niet voldoende voor het ontstaan of behoud van zelf-

standig functionerende bosenheden. De term "ecologische infrastructuur" wordt meermalen genoemd, maar zo'n "groene dooradering van Nederland" wordt door ons node gemist in de uitwerking van de beleidsvoornemens.

Randvoorwaarde voor het te voeren bosbeleid zou volgens Natuur en Milieu moeten zijn: het behoud en herstel van natuurwaarden in het Nederlandse bos. Dat is te meer belangrijk omdat in ons eens zo bosrijke land relatief nog maar weinig min of meer natuurlijk bos over is. Bezien wij echter de beleidsvoornemens dan zien wij een scheiding van functies die wel wat vraagtekens oproept. Om te beginnen streeft men 18 procent bos met accent natuur na. In zeven procent hiervan zal nog steeds houtkap en afvoer van organisch materiaal plaatsvinden. Een eerste inventarisatie in de provincie Utrecht laat zien dat 11 procent "bos zonder houtkap" onvoldoende is om alle bestaande bossen zonder houtproductie in deze categorie onder te brengen. De realisatie van genoemde percentages wordt bovendien vrijwel volledig afhankelijk gesteld van de vrijwilligheid van de bouseigenaren.

Onduidelijk is tenslotte of de aanzienlijke verhoging van de houtproductie op het bestaande areaal zal leiden tot een meer of juist minder intensieve bosexploitatie. Bekend is dat een aanzienlijke verhoging van de houtproductie kan worden bereikt door middel van natuurlijke processen. Echter, de autonome doelstellingen van het Ministerie van Economische Zaken ten aanzien van de houtvoorziening zullen steeds een zware druk blijven uitoefenen op het nagestreefde evenwicht tussen bosexploitatie en natuurwaarden. De conclusie van de Stichting Natuur en Milieu is dan ook dat er ondanks alle goede voornemens van het MJP weinig zal veranderen ten gunste van de natuurwaarden in het Nederlandse bos.

Uit het voorgaande mag niet worden afgeleid dat Natuur en Milieu tegen bosexploitatie zou zijn. Wel zijn wij van mening dat aan de economische doelstellingen van het MJP een grondiger afweging van de houtconsumptie en middelen vooraf had moeten gaan. Dat wil zeggen: inclusief besparingsmogelijkheden, alternatieve grondstoffen (waaronder vezelgewassen), hergebruik en bosuitbreiding in EG-verband. Het verhogen van de houtproductie in Nederland zal bovendien moeten plaatsvinden binnen de in hoofdstuk 2 van het MJP geformuleerde doelstellingen, waarbij we het kostenaspect op dit moment even buiten beschouwing willen laten. Binnen ditzelfde kader kunnen wij eveneens instemmen met een verhoging van de zelfvoorzieningsgraad voor hout, vezels en houtprodukten. Hetzelfde geldt in principe voor bosuitbreiding en de realisatie van productiebossen met korte omlooptijden. Tenslotte missen wij in het MJP een visie op de rol van Neder-

land en Nederlandse ondernemingen in de houtexploitatie in de ontwikkelingslanden.

Oldenkamp

"Het stuitte hem, zijn tuin te laten onderhouden als boete voor kleine vergrijpen, en meermalen had hij zich afgevraagd hoe de Regering bepalingen kon laten bestaan, die den ambtenaar in verzoeking kunnen brengen kleine verschoonbare fouten te straffen, niet in evenredigheid met het vergrijp, maar met den toestand of de uitgestrektheid van zijn erf". (Uit: Max Havelaar van Multatuli).

Het Meerjarenplan Bosbouw zal een belangrijk instrument kunnen zijn om het Nederlandse bos met de nodige continuïteit te kunnen beheren. Vooral wanneer de in het plan geformuleerde hoofddoelstelling en niet-termijngelinkte doelstellingen worden nagestreefd over de totaliteit van het Nederlandse bos. Er is dringend behoefte aan een dergelijk plan.

Niettemin zal het planningsconcept van het MJP gemakkelijk aanleiding tot misverstanden kunnen geven.

De aangereikte bosdoeltypen leveren weliswaar een goede beschrijving van algemeen landelijk te genereren en te verwachten bosbeelden, maar de veronderstelde bosontwikkelingen die er aan ten grondslag liggen en die bij de planning op lokaal niveau moeten worden gebruikt, zijn beslist nog niet overal herkenbaar. Men zal zich ook steeds bewust moeten zijn dat inzicht in afwijkingen van het ideale plaatje, de werkelijke betekenis van planning vormt.

In het MJP wordt de indruk gewekt dat vanaf het landelijk niveau, via het regionale niveau tot het niveau van beheersplannen kan worden afgedaald.

In werkelijkheid zal het omgekeerde proces, vooral ook door de onvolkomenheden van het Nederlandse bos, van even grote betekenis blijken. De beschreven bosdoeltypen zijn in lokale situaties vaak niet meer dan richtinggevend afwijkingen van het realiseerbare.

Vooral de toestanden rond de keuze van boomsoorten en rond het moment waarop, via regeling van de standruimte, de basis moet worden gelegd voor duurzame, veelzijdige gebruiksmogelijkheden tegen aantrekkelijke kosten zullen in de praktijk beperkend blijken om binnen de termijn van het MJP de ambities te realiseren.

Wanneer men dan ook nog bedenkt, dat het inzicht in de ecologische en economische facetten van de actuele bedrijfstvormen nog maar zeer gebrekkig is (er zijn nog nauwelijks geïntegreerde effectenstudies op dit terrein uitgevoerd) en dat zeker de kennis, om vanuit een onvolkomen toestand tot een ambitieus beleid te komen, zeer beperkt genoemd mag worden, dan is het verwonderlijk dat onderzoek en onderwijs nauwelijks aandacht krijgen in het MJP. Zonder versterking

en vooral aanpassing van onderzoek en onderwijs zal de realisatie van het MJP niet goed mogelijk zijn.

Vraagtekens mag men plaatsen bij de realisatie van de hoofddoelstelling (mede gezien het bovenstaande), waar het gaat om bosdoeltypen met accent natuur of waar houtproductie op den duur achterwege dient te blijven. Dit te meer daar blijkbaar de realisatie niet uitsluitend door de groeiplaats en bosgeschiedenis wordt bepaald, maar door eigendomsverhoudingen zal worden vertroebeld. Op dit laatste punt zou de "bestuurbaarheid" wel eens kunnen tegenvallen. De overheid zou daarmee een onevenredig deel van haar financiële middelen nodig kunnen hebben om bosdoeltypen met accent natuur na te streven. De meeste van de aan te wijzen gebieden zijn bovendien met overheidsgelden verworven. Wanneer we onze kennis over het Nederlandse bos hebben verruimd, zou best eens kunnen blijken dat "accent natuur" en "accent productie" meer met elkaar zijn verweven dan nu uit het MJP naar voren komt.

Het lijkt in elk geval gewenst dat ter bevordering van continuïteit in het beheer over langere termijnen subsidies voor instandhouding ter beschikking blijven, terwijl directe en indirecte aankopen door de overheid minder urgent zijn.

In het MJP wordt de zorgwekkende toestand van de bossen en de stijgende behoefte aan hout door grote delen van de wereldbevolking beschreven. Terecht wordt daaruit de conclusie getrokken dat wij de zelfvoorziening met hout moeten verhogen. Het is zeer de vraag of dat tijdig in voldoende mate zal lukken. Hopelijk zal niet in het midden van de volgende eeuw de toestand van de bosbouw in Nederland naar analogie van bovenstaand citaat uit "Max Havelaar", als volgt worden omschreven: "De regering heeft helaas bepalingen laten bestaan die het onderhouden van bossen niet stimuleert in evenredigheid met de opbrengst aan hout..."

Smit

Er kan niet genoeg benadrukt worden, dat de 42 bosdoeltypen modellen zijn en niet als recept gehanteerd mogen worden, bijv. bij douglastypen wordt de berk niet genoemd.

De typen 38 t/m 40 rechtvaardigen geen andere financiële behandeling. Uit de opstelling van de bosdoeltypen mogen, gelet op de onvolledige onderbouwing, geen dwingende beheersvoorschriften afgeleid worden.

Het Regionale Bosplan is nog een experiment, zodat de stellige woorden t.a.v. de toepassing voorbarig zijn.

In de exploitatiesaldi is niet verdisconteerd de kans op calamiteiten en onvoorziene omstandigheden.

Het feit, dat aan de helft van de oude bossen het accent natuur gegeven wordt is in strijd met de passage in het MJP dat de Regering van mening is, dat het bijzondere karakter van oude landgoederen alleen duurzaam veilig gesteld kan worden op basis van economisch gezonde exploitatie.

Somsen

De toekomstige houtsoortenverdeling zal ingrijpend wijzigen. De oppervlakte loofhout en met name de langzaam groeiende eik gaat fors omhoog. De oppervlakte snelgroeiende populier daarentegen zal teruglopen. Bij het naaldhout neemt het aandeel douglas en Corsicaanse den toe, terwijl groveden zeer belangrijk afneemt en de fijnspar en lariks nagenoeg verdwijnen.

Deze voorgestane samenstelling is voortgekomen uit het denken vanuit de bosontwikkeling. Deze verschuivingen zullen aanzienlijke gevolgen hebben voor de houtmarkt (aanbod, afzetmogelijkheden, prijs) en daarmee op de bedrijfsresultaten. Aan deze gevolgen wordt in het MJP geen aandacht besteed.

Het is van belang, dat ten behoeve van de gewenste houtsoortenverdeling ook wordt gekeken naar de wensen en mogelijkheden van de afnemers (vraagzijde). De wensen vanuit de recreatie en natuurbehoud zijn wel ingebracht in het MJP. Om het voorgenomen bosbouwbeleid te kunnen realiseren en financieren, is het van belang, dat zekerheid bestaat t.a.v. toekomstige afzetmogelijkheden als financiële basis voor de bosbedrijven.

Het MJP streeft naar een landelijke bosdoeltypenverdeling met een daaraan gekoppelde functievervulling. De uitwerking van het beleid vindt plaats in regionale bosplannen, die door de provincies worden vastgesteld. Gemeenten zullen op basis hiervan bestemmingen moeten vastleggen. Van een landelijke coördinatie is geen sprake meer. Het gevaar bestaat, dat het regionale beleid niet, of onvoldoende, spoort met het nationale bosbouwbeleid, waardoor doelstellingen niet worden gehaald en per regio grote verschillen kunnen ontstaan in benadering van de bosbouw. Hierdoor ontstaat een ongelijkheid tussen bosbedrijven. Ook de rechtszekerheid wordt geweld aangedaan.

Stefels

Er zitten ook verdiensten in het plan, bijvoorbeeld ten aanzien van nieuwe beheerstechnieken.